

BEHIJA ZLATAR
(Sarajevo)

O SUDBINI RATNIH ZAROBLJENIKA U SARAJEVU U XVI STOLJEĆU

Dolaskom Osmanlija na Balkan dogodile su se velike promjene, naročito u gradovima. Na mjestu starih trgova ili kao potpuno nova naselja razvili su se mnogi gradovi čija je osobenost bilo brojno stanovništvo, pretežno muslimansko, monumentalne islamske građevine, čaršija sa raznovrsnim zanatima.

Ranije je vladalo mišljenje da su gradovi na Balkanu u vrijeme osmanske vlasti bili uglavnom uporišta vlasti i isključivo nastanjeni strancima. Međutim, novija istraživanja pokazuju da je u tim gradovima bilo više stanovnika domaćeg nego stranog porijekla.¹ Tokom XVI stoljeća broj stanovnika u gradovima je stalno rastao, a njegov vjerski sastav mijenjao se u korist muslimana.² Tome je doprinijelo masovno prelaženje domaćeg stanovništva na islam, kao i metode preseljavanja i kolonizacije. Muslimansko stanovništvo u tim gradovima nisu činili samo visoki službenici i vojnici, nego su, kako pokazuju i popisi stanovništva iz tog vremena, većina muslimanskog gradskog stanovništva bile zanatlije i razni službenici komunalija.³

U prvoj polovini XVI stoljeća, na osnovu podataka urađenih za 84 grada, na Balkanu je bilo 51,11% muslimana, 40,09% nemuslimana i 8,80% ostalih, dok je u drugoj polovini XVI stoljeća prema podacima sačinjenim za 29 gradova, bilo 60,93% muslimana, 36,07% nemuslimana i 3,00% ostalih.⁴ Da se vjerski sastav stanovništva od sredine XV do kraja XVI stoljeća znatno promijenio ilustrativan primjer pruža upravo Sarajevo. Kada je sredinom XV stoljeća Isa-beg Ishaković podizanjem svojih zadužbina započeo urbano formiranje Sarajeva, većina stanovnika bili su hrišćani. Godine 1485. u Sarajevu su bile 42 muslimanske kuće, 103 hrišćanske i 8 kuća Dubrovčana,⁵ a krajem XVI stoljeća većinu stanovništva činili su muslimani. Od 5.535 kuća, koliko

-
- 1 R.Samardžić, "O gradskoj civilizaciji na Balkanu XV-XIX veka". *Gradska kultura na Balkanu (XV - XIX vek)*, Zbornik radova. Posebna izdanja Balkanološkog instituta SANU, knj. 20, Beograd 1984, str. 2.
 - 2 N.Todorov, *Balkanskijet grad XV-XIX vek*, Sofija 1972, str. 60-63.
 - 3 Ö.L.Barkan, *Quelques observations sur l'organisation économique et sociale des villes ottomans des XVI et XVII siècles*, str. 296.
 - 4 N.Todorov, *nav. djelo*, str. 50.
 - 5 Istanbul, *Başbakanlık Arşivi* (BBA), Tapu defter (TD) No 18. Fotokopije u Orijentalnom institutu u Sarajevu (OIS) pod brojem 61, fo. 9.

je tada imalo Sarajevo, muslimanskih je bilo 4.382, hrišćanskih 140 i tri jevrejske.⁶

U XVI stoljeću stanovništvo Sarajeva bilo je uglavnom domaće, autohtono koje se naseljavalo iz okoline grada i susjednih sandžaka. Manji dio doselio se iz istočnih provincija Osmanskog Carstva. To su bili vojno-administrativni i vjerski službenici te pojedine zanatlije. U drugoj polovini XVI stoljeća u grad su se naselili i Jevreji, a bilo je takođe i drugih stranaca, većinom trgovaca.

Popisi Sarajeva iz XVI stoljeća, kao i dva sačuvana sidžila iz tog vremena, pokazuju da je među stanovništvom Sarajeva bio i znatan broj robova, većinom oslobođenih, porijeklom iz Hrvatske, Slovenije i Mađarske. Inače, ratni zarobljenici imali su značajnog udjela u formiranju gradskog stanovništva Bosne. Na tu činjenicu ukazao je dr Adem Handžić u svom radu "O gradskom stanovništvu u Bosni u XVI stoljeću".⁷ Naime, stalni ratovi koji su vođeni na granicama Bosne prouzrokovali su da je broj ratnih zarobljenika bio veliki. Oni su se koristili kao radna snaga u zemljoradnji, stočarstvu, zanatstvu kao i za kućne poslove. U vremenu od 1462. do 1520. godine odvedeno je iz Hrvatske 70.000 zarobljenika. Samo u jednom upadu u Hrvatsku 7. jula 1469. Turci su odveli 12.000 ljudi, a u pohodu 1566., takođe iz Hrvatske odvedeno je 70.000 seljaka.⁸

Od prvog prodora u slovenačke zemlje 1408. godine, pa kroz cijelo XVI stoljeće, Turci su često upadali na to područje, čak i po više puta u jednoj godini i odvodili mnoge zarobljenike sa sobom. Pod udarom turskih četa najviše je stradala Kranjska. Posebno težak period za ovu pokrajinu kao i za druge slovenačke zemlje bio je kada je turska vojska krenula u svoju veliku ekspanziju prema Zapadu pod vodstvom Sulejmana Veličanstvenog.⁹ Znatan dio slovenačkih zarobljenika iz tih pohoda turske vojske dospio je i u Sarajevo.

Petina od ukupnog broja ratnih zarobljenika postajala je sultanovo vlasništvo. Među ratnim zarobljenicima na trgovima roblja birane su i žene za sultanov dvor. Sam sultan Sulejman Veličanstveni sklopio je po šerijatu brak sa ruskom robinjom Rokselanom, poznatom pod imenom Hurem sultanija.¹⁰

Poslije sultana, ratni plijen se raspoređivao tako što je jedan dio pripadao neposrednim komandantima, a jedan dio nadležnom sandžakbegu. Pojedinci, posebno visoki funkcioneri, imali su veliki broj robova. Veliki vezir i zet Sulejmana Veličanstvenog Rustem-paša imao je u trenutku svoje smrti 1.700 robova.

6 Ankara, *Tapu ve kadastro* (TK), No 471, OIS br. 202, fo. 3-33.

7 A.Handžić, "O gradskom stanovništvu u XVI stoljeću", *Prilozi za orijentalnu filologiju* (POF), 28-29/1978-79, Sarajevo 1980, str. 247-256.

8 N.Filipović, "Pogled na osmanski feudalizam", *Godišnjak društva istoričara Bosne i Hercegovine* br. IV, Sarajevo 1952, str. 59.

9 I.Voje, "Naseljavanje turskih zarobljenika u slovenačkim zemljama u XVI i XVII vijeku". *Jugoslavenski istorijski časopis*, br. 4, 1969, str. 38-43.

10 H.Inaldžik, *Osmansko carstvo*, Beograd 1974, str. 110, 121.

Robovi su se prodavali kao i druga roba. O tome svjedoče tačno utvrđene pristojbe koje su se plaćale za prodatog roba. Godine 1565. u Bosni je ta pristojba iznosila dvije akče za kupca i dvije akče za prodavca robova.¹¹

Postojali su i trgovi gdje se roblje prodavalo. U Sarajevu se takav trg nalazio pred namjesnikovim dvorom, na mjestu gdje je danas Park cara Dušana. Cijena robova kretala se od 1.200 do 6.600 akči. Godine 1528. u popisu Bosanskog sandžaka zabilježena je mukata prihoda od prodatih robova u Sarajevu koja je te godine iznosila 1.000 akči. To znači da je na sarajevskom trgu roblja prodato 250 robova¹² (4 akče po jednom zarobljeniku). Godine 1540. promet je bio udvostručen jer je mukata od prodaje zarobljenika te godine iznosila 2.000 akči, što pokazuje da je prodato 500 robova.¹³ U drugoj polovini XVI stoljeća na sarajevskom trgu roblja prodavano je znatno manje zarobljenika. Godine 1570. upisano je 300 akči prihoda od prodatih zarobljenika.¹⁴

Naravno, samo jedan dio zarobljenika stizao je na trgove. Drugi, daleko veći dio, masovno je prelazio na islam. Time su olakšavali svoj položaj i dobivali slobodu. Oslobođanje roba smatralo se kao čin dostojan pohvale, te ga je islamska religija podsticala. Svi oni koji su posjedovali robove bili su dužni da ih oslobađaju, posebno one koji su primili islam. Prema Kur'anu, oslobođanje roba predstavlja jedno od najvećih bogougodnih djela.¹⁵ Robovi su se najviše oslobađali prilikom odlaska na hadž ili bolesti gospodara. I kod kršenja zakletve ili posta bilo je određeno da se rob oslobodi ako se želi isкупiti od grijeha. Ukoliko neki bogataš nije posjedovao roba, bila mu je dužnost da ga kupi, a potom oslobodi. Dobivši slobodu, robovi su postajali ravnopravni građani sa svim pravima i obavezama. Zbog toga je i u Sarajevu, kao i u drugim balkanskim gradovima, među stanovništvom bilo dosta oslobođenih robova. U sidžilima, defterima i vakufnamama upisivani su kao "mu'tek" ili "atık". Brojni podaci zabilježeni u sarajevskim sidžilima XVI stoljeća kao i u vakufnamama, gdje se obično za muteveliju postavljaju oslobođeni robovi, govore da su se muslimani u Sarajevu držali onog islamskog propisa koji između ostalog traži od svojih sljedbenika i oslobođanje od ropstva. Među desetinama primjera navešću samo neke: "Oslobađa se ropstva Mustafa sin Abdullaha, porijeklom iz Slovenije, koji je visokog stasa, plavih očiju, rastavljenih obrva"¹⁶, ili Hadži Uvejs, sin Sulejmana izjavljuje na sudu da je za ljubav Božiju oslobodio svoga roba Junusa, sina Abdullaha.¹⁷ Gospođa Bešaji, stanovnica mahale Sinan Čelebi, oslobodila je za ljubav Božiju svoju robinju "srednjeg stasa, plave kose, plavih očiju, rastavljenih obrva, slovenačkog porijekla, muslimanku po imenu Nefisu, kćerku Abdullaha."¹⁸

11 *Kanuni i kanun-name za Bosanski, Hercegovački, Zvornički, Kliški, Crnogorski i Skadarski sandžak*, Sarajevo 1957, str. 78.

12 Istanbul, BBA, TD No 157, fo 68; A. Handžić, *nav. djelo*, str. 251.

13 Istanbul, BBA, TD no 211, fo 67.

14 Istanbul, BBA, TD No 379, fo. 68.

15 *Kur'an*, 90 sura *Beled*.

16 Gazi Husrev-begova biblioteka (GHB), Sidžil br. 129.

17 GHB, Sidžil br. 129, str. 292.

18 GHB, Sidžil br. 129, str. 317.

Rob je mogao biti oslobođen tek kada je proveo kod svoga gospodara sedam mjeseci. U iznimnim slučajevima robovi su i ranije oslobođani. "Ajša, kćerka Alaeddina iz Sarajeva oslobađa svoju robinju Anu, kćerku Andreja, porijeklom iz Slovenije 40 dana prije isteka roka od sedam mjeseci."¹⁹

Od ropstva su se oslobađale i one robinje koje su rodile dijete sa svojim gospodarom.²⁰ U sarajevskim sidžilima zabilježeno je više takvih primjera: "U šerijatski sud došla je robinja po imenu Fatima, kćerka Abdullaha, slovenačkog porijekla, srednjeg rasta, bijelog lica, rastavljenih obrva, plavih očiju" i nakon što je izjavila da je imala dijete sa svojim pokojnim gospodarom, u prisustvu svjedoka oslobođena je.²¹ Robinja slovenačkog porijekla Dora, kćerka Abdullaha, srednjeg rasta, lica boje pšenice, crnih očiju, krive lijeve noge, pokrenula je parnicu i u prisustvu njenog gospodara Hadži Ibrahimu sina Karađoza, imama iz samog Sarajeva izjavila je: "Postala sam majka djeteta Jusufa Čehaje, mog ranijeg gospodara." Nakon što je to svjedočenjem potvrdilo više svjedoka, Dora je oslobođena ropstva.²²

Ukoliko je rob imao više gospodara, pa jedan oslobodi svoj dio, rob je postajao slobodan.²³ Međutim, bilo je i slučajeva kada je rob samo djelomično oslobođan. "Memi, sin Ismaila iz Sarajeva, njegova majka Fatima i sestra Sejdija prodali su svoju robinju Kamer sarajevskom kadiji. Kasnije, kada im je umrla majka, Sejdija je izjavila na sudu da ona oslobađa svoj dio robinje. Prema tumačenju tadašnjeg muderisa Gazi Husrev-begove medrese Kasim ef. robinja je postala djelomično slobodna."²⁴

Da bi olakšali svoj položaj zarobljenici su, kako je već rečeno, masovno prelazili na islam. Zbog toga u popisima Bosanskog sandžaka, kao i u sidžilima, nailazimo na znatan broj oslobođenih robova i njihovih potomaka koji su prihvatili islam. Međutim, bilo je slučajeva da se rob oslobodi iako nije prešao na islam. "Ajša, kćerka Alaeddina, iz Sarajeva, oslobodila je svoju robinju Anu, kćerku Andreja, slovenačkog porijekla."²⁵ "Sarajevski imam Ibrahim, oslobodio je svoju robinju Doru, slovenačkog porijekla."²⁶

O udjelu oslobođenih robova u formiranju gradskog stanovništva značajne podatke daju defteri, premda popisivači nisu uvijek revnosno bilježili pojedine kategorije stanovništva. Tako je 1528-30. u Sarajevu zabilježeno 70 oslobođenih robova, kada je ukupan broj muslimanskih kuća iznosio 1.069 i 573 neoženjena.²⁷ U popisu iz 1540. upisano je 56 oslobođenih robova kada je u gradu bilo 1.414 muslimanskih kuća i 1.114 neoženjenih,²⁸ dok je 1570.

19 GHB, Sidžil br. 2, str. 409.

20 M.Handžić, "Ropstvo u islamu", *El-Hidaja* god. II, br. 5, str. 71.

21 GHB, Sidžil br. 129; V.Boškov-J.Šamić, "Turski dokumenti o slovenačkom roblju u Sarajevu u 16. vijeku", *Zgodovinski časopis* br. 33, Ljubljana 1979, str. 7

22 GHB, Sidžil br. 129, str. 366; V.Boškov-J.Šamić, *nav.djelo* str. 10.

23 M.Handžić, *nav.djelo* str. 409.

24 GHB, Sidžil br. 129, str. 329.

25 GHB, Sidžil br. 2, str. 409.

26 GHB, Sidžil br. 129, str. 366.

27 Istanbul, BBA, TD No 157, fo. 56-63.

28 Istanbul, BBA, TD No 211.

zabilježeno 130 oslobođenika među 3.453 muslimanskih kuća i 2.080 neoženjenih.²⁹ Većina ovih robova upisani su kao sinovi Abdullaha, što ukazuje na njihovo hrišćansko porijeklo. Između ostalih, upisani su: Hasan, Junus, Mehmed, Nesuh, Hadži Hasan, Kejvan vojvoda, Ibrahim, Ajas, sin Abdullaha, Jusuf sin Abdullaha, Rustem, Mehmed sin Abdullaha, Šudža sin Abdullaha i Mesih, oslobođeni robovi Gazi Husrev-bega, zatim Hadži Jusuf, Šehabuddin, Karadžoz, Ilijas, Hamd sin Abdullaha, oslobođeni robovi Firuz-bega, Iskender sin Vukašina, oslobođeni rob Isa-bega, Timur, oslobođeni rob Davud-bega, Gazanfer, oslobođeni rob Skender-paše, Iskender sin Vuksana, oslobođeni rob umrlog Jahja-bega, Hurem i Pervan, oslobođeni robovi Kemal-bega, zatim Osman i Ferhad, oslobođeni robovi Sinan vojvode, Ali, oslobođeni rob Ahmeda vojvode iz tvrđave Obrovac, Hamza i Ahmed, oslobođeni robovi Bali vojvode, Ilijas, oslobođeni rob Bali-bega, Alidžan, oslobođeni rob gospođe Nefise, Hasan sin Abdullaha, oslobođeni rob Muhzir baše i mnogi drugi.³⁰ Znatno manji dio robova nastanjenih u gradu ostajao je u svojoj vjeri. U sarajevskom sidžilu iz 1556-58. zabilježeno je samo nekoliko takvih slučajeva: Marina, porijeklom iz Hrvatske, rob Jurica, robinja Lucija, rob Ištvan iz Madarske, Dora i Ana, robinje slovenačkog porijekla.³¹

Robovi su najviše radili po kućama, zatim kao zanatlije, trgovci, vjerski i državni službenici. Oslobođajući svoje robove, njihovi raniji vlasnici su im davali i neki kapital kako bi mogli započeti novi život. Sarajevski bogataš Kemal-beg, osnivač jedne medrese i mekteba, u svojoj oporuci, između ostalog, odredio je da se oslobode njegova 24 roba i da im se dodijeli izvjesna suma novca iz vakufskih sredstava. On je takođe oporučio da u njegovim vakufskim objektima imam, mujezin i hodža budu iz redova njegovih oslobođenih robova.³² Na taj način, pojedini robovi dostizali su visoke položaje. Oslobođeni Husrev-begov rob, Murat-beg Tardić, na primjer, prvo je postao Husrev-begov vojvoda, potom mutevelija njegovog ogromnog vakufa, a 1537. poslije osnivanja Kliškog sandžaka, njegov prvi sandžakbeg. Sahranjen je u turbetu pored Gazi Husrev-bega u haremu njegove džamije. Ferik vojvoda, takođe oslobođeni Gazi Husrev-begov rob, bio je kajmekam mutevelije Gazi Husrev-begovog vakufa.

Dobivši slobodu, pojedini robovi su, pored toga što su radili kao službenici u vakufskim objektima svojih ranijih gospodara, i sami osnivali vakufe. U popisu vakufa iz 1604. godine upisan je Vakuf Pijale, oslobođenog roba Gazi Husrev-bega i Vakuf Murata, oslobođenog roba Ajas-paše.³³

Oslobođenih robova bilo je i među dervišima. Godine 1528. u Sarajevu je šejh Skender-pašine tekije bio Džafer, oslobođeni rob Skender-paše.³⁴

29 Istanbul, BBA, TD No 379.

30 Istanbul, BBA, TD No 157, fo. 84-127, No 211, fo. 187-208 i No 379, fo. 3-47.

31 GHB, Sidžil br. 129, str. 211, 236, 260, 274, 366, 409.

32 GHB, Sidžil br. 1.

33 Ankara, TK No 477, OIS br. 2023, fo. 34.

34 Istanbul, BBA, TD No 211, fo. 123.

Kroz cijelo XVI stoljeće među ostalim službenicima u Sarajevu se spominju i muhziri. To su službenici čija je dužnost bila izvršenje sudskih odluka i dostavljanje strankama odluka suda kao i drugih poslova. U drugoj polovini XVI stoljeća, tačnije 1570. godine službu muhzir-baše obavljao je Hasan, sin Abdullaha, oslobođeni rob.³⁵

Vlasnici robova bili su raznih zanimanja i pripadali su različitim staležima. Najveći broj oslobođenih robova ranije su pripadali sandžakbežima: Husrev-begu, Isa-begu, Firuz-begu, Ajas-paši, Skender-paši i drugima. Poslije njih, kao vlasnici robova spominju se spahije, kadije, vojvode, zaimi, zatim imami, mujezini, šejhovi te zanatlije i trgovci.

Najveći broj podataka u raspoloživim izvorima odnosi se na oslobađanje od ropstva. Daleko manji broj podataka govori o bjekstvu robova, što bi moglo ukazati na human odnos gospodara prema robovima. (U bjekstvu su uhvaćena dva roba po imenu Ivan, zatim robinja Marica porijeklom iz Hrvatske, Hatidža, kćerka Abdullaha iz Hrvatske, Lorin sin Antuna koji je prilikom bjekstva ranjen itd.).³⁶ Međutim, svi slučajevi bjekstva nisu revnosno ni bilježeni, pogotovo oni u kojima se uspjelo u bjekstvu. Da ih je bilo daleko više ukazuje i činjenica da je postojao poseban službenik tzv. *juva zabit* čija je dužnost bila hvatanje odbjeglih robova. Ukoliko bi neko pomogao odbjeglom robu u bjekstvu, tada je i on bivao kažnjavao.³⁷

Iz pojedinačnih primjera zabilježenih u sarajevskim sidžilima XVI stoljeća, kao i iz drugih izvora, vidi se da su robovi ili zarobljeni u ratovima ili dovođeni iz čestih akindžijskih upada u susjedne zemlje. Gotovo svi su porijeklom hrišćani - hrvatskog, slovenačkog i mađarskog porijekla. Npr. rob Hasan, robinja Lucija, Hatidža kćerka Abdullaha, Fatima, kćerka Abdullaha, porijeklom iz Hrvatske, Mustafa sin Abdullaha, Ana, kćerka Andrije, Dora, kćerka Abdullaha slovenačkog porijekla, Behram, sin Abdullaha, rob Ištvan, Pervane sin Abdullaha mađarskog porijekla itd.

Sudbina ratnih zarobljenika u Sarajevu u XVI stoljeću bila je različita. Jedan dio dospijevao je na trgove roblja gdje su prodavani, drugi dio razmjenom ratnih zarobljenika ili bježanjem vraćali su se u svoj zavičaj, dok ih je najveći dio ostajao u Sarajevu. Prelazili su na islam, njihovi gospodari su ih oslobađali i oni su postajali ravnopravni građani uklapajući se u bosanski ambijent.

35 Istanbul, BBA, TD No 379, OIS br. 76, fo. lo.

36 GHB, Sidžil br. 129, str. 236, 221, 157.

37 GHB, Sidžil br. 129, str. 2158; A.Silajdžić, "O slučajevima ropstva zabilježenim u sudskom protokolu sarajevskog kadije iz godine 1556/57 godine". *Glasnik VTS-a*, Sarajevo 1952. str. 250.

O SUDBINI RATNIH ZAROBLJENIKA U SARAJEVU U XVI STOLJEĆU

R e z i m e

Dolaskom Osmanlija na Balkan gradovi na tom području doživjeli su znatne promjene. Njihova osobenost bilo je brojno stanovništvo, pretežno muslimansko, monumentalne islamske građevine i čaršija sa raznovrsnim zanatima.

Broj stanovnika tokom XVI stoljeća u gradovima stalno je rastao a njegov vjerski sastav se mijenjao u korist muslimana. Tome je doprinijelo masovno prelaženje na islam domaćeg stanovništva kao i metod preseljavanja i kolonizacije. U Sarajevu, na primjer, od sredine XV stoljeća, kada je Isa-beg Ishaković podizanjem svojih zadužbina započeo urbano formiranje toga grada, većina stanovništva bili su hrišćani, dok su krajem XVI stoljeća većinu stanovništva istog grada činili muslimani. Od 5.535 kuća, koliko je tada imalo Sarajevo, muslimanskih je bilo 4.382, hrišćanskih 140 i 3 kuće Jevreja. Stanovništvo Sarajeva je bilo uglavnom domaće autohtono koje se naseljavalo iz okoline grada i susjednih sandžaka, te iz nekih istočnih provincija Osmanskog Carstva. Popisi Sarajeva iz XVI stoljeća pokazuju da je među tim stanovništvom bio i znatan broj robova, većinom oslobođenih porijeklom iz Hrvatske, Mađarske i Slovenije.

U ovom radu govori se o sudbini tih zarobljenika koji su dospijevali u Sarajevo. Jedan dio njih završavao je na trgovima robljem, drugi su se razmjenom ratnih zarobljenika ili bježanjem vraćali u svoj zavičaj, dok je najveći broj ostajao u Sarajevu gdje su, prelazeći na islam, bili oslobođani i postajali ravnopravni građani uklapajući se u bosanski ambijent.

DESTINY OF THE PRISONERS OF WAR IN SARAJEVO IN THE 16th CENTURY

S u m m a r y

Ottoman arrival in the Balkan brought considerable changes to the cities of that region. Their characteristics were: numerous, mostly Moslem population, monumental islamic buildings and bazaar streets with various crafts.

The number of city population was constantly growing during the 16th century, while its religious structure was changing in favour of the Moslems. It was caused by the mass islamization of the native population, as well as by the method of moving and colonization. In Sarajevo, for example, from the middle of the 15th century, when Isa-bey Ishaković started the urbanization of this city by bulding his endowments, the majority of the population were the Christians, while near the end of the 16th century the Moslems were

in the majority. Sarajevo at that time had 5.535 houses. 4.382 houses were Moslem, 140 were Christian and 3 houses were Jewish. The population of Sarajevo was mainly native, autochthonous population that immigrated there from the city surrounding and the neighboring sanjaks, as well as from the Eastern provinces of the Ottoman Empire. The censuses of Sarajevo from the 16th century show that among the population was also the considerable number of slaves, mostly free slaves of Croatian, Hungarian and Slovenian descent.

The present paper speaks about the destiny of the prisoners who found themselves in Sarajevo. Some of them were sold in the slave markets, the others returned to their homes by way of the exchange of prisoners or simply by way of escape, while the majority of them remained in Sarajevo, where after they had accepted Islam they were set free and became equal with other citizens trying to adapt themselves to the circumstances in Bosnia.